

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "กระบวนการถ่ายทอดศิลปการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย" ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวม และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าเย้า และการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้าจากเอกสารและงานวิจัยต่างๆ

2. รวบรวมข้อมูล และเลือกหมู่บ้านที่จะใช้ทำการศึกษาวิจัย โดยสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ การคมนาคม สภาพภูมิศาสตร์ สาธารณสถาน ความปลอดภัย บุคคลากร ชุมชน และความเพียงพอของข้อมูล ได้หมู่บ้านที่จะทำการศึกษาคือหมู่บ้านชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย ทั้งนี้เนื่องจาก

2.1. เป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาที่ต้องการศึกษา คือเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าเย้าที่ยังมีการถ่ายทอดการปักผ้าและเป็นหมู่บ้านที่ตั้งมานาน

2.2. พื้นที่ของหมู่บ้านมีขนาดพอเหมาะ สามารถเดินเท้าติดต่อได้ตลอดโดยสะดวก มีประชากรพอเพียงในการสุ่มตัวอย่างคือ มีจำนวนประชากร ประมาณ 379 คน

2.3. สถานที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ไม่ห่างจาก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย คือ ประมาณ 16 กิโลเมตร การเดินทางค่อนข้างสะดวก มีสถานีอนามัย มีศูนย์พัฒนาพื้นที่ราบสูง ไทย-ออสเตรเลีย ในหมู่บ้าน

3. เดินทางสำรวจหมู่บ้าน และสอบถามข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการปักผ้า และนำข้อมูลเบื้องต้นที่ได้มาเป็นแนวทางในการจัดทำโครงงานวิจัย

4. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย

4.1. แบบสัมภาษณ์ (interview guide) สร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ครั้งแรกจะเป็นฉบับทดลองนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแก้ไข นำแบบสัมภาษณ์

ที่ได้รับการแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ในพื้นที่ทำการวิจัย แล้วปรับปรุงอีกครั้งเพื่อให้เหมาะสมให้ได้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (structured interview) โดยมีคำถามทั้งแบบตายตัว (fixed alternative) และแบบปลายเปิด (open-ended) (กมล สุตประเสริฐ, 2516)

โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ได้ออกแบบตามแนวคิดที่ว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นกระบวนการนำสมาชิกใหม่เข้าสู่วิถีชีวิตในสังคมของเขา และนำเอามรดกทางวัฒนธรรมมาถ่ายทอดเพื่อสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้สร้างและสืบทอดวัฒนธรรมเพื่อเป็นสมมติกลางของสังคม ผู้ที่เกิดภายหลังจึงจำเป็นต้องเรียนรู้วัฒนธรรม การเรียนรู้วัฒนธรรมของสมาชิกในสังคมนี้อเองถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาของมนุษย์ (enculturation) (ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์, 2522:162)

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้วางโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ตามแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น โดยแบ่งขั้นตอนการถ่ายทอดออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นรับการถ่ายทอด

เป็นขั้นที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีสถานะ เป็นผู้เรียนหรือผู้รับการถ่ายทอดทางศิลปะการปักผ้าจากบุคคลหนึ่งบุคคลใดโดยแบ่งความสำคัญของการเรียนรู้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

- ก. วัสดุและอุปกรณ์ในการปัก หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ผู้ถ่ายทอดมอบให้ผู้รับการถ่ายทอดใช้เพื่อหัดปักตั้งแต่ฝึกหัดจนกระทั่งสามารถปักเองได้
- ข. ขั้นตอนวิธีปัก หมายถึง เทคนิควิธีการปัก ตั้งแต่ผู้รับการถ่ายทอดยังปักไม่ได้จนกระทั่งสามารถปักได้เองโดยไม่ต้องอาศัยคำชี้แจงจากผู้ถ่ายทอด
- ค. รูปแบบลวดลายปัก หมายถึง รูปแบบต่างๆของลวดลายที่ผู้ถ่ายทอดสอนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดตั้งแต่เริ่มหัดปัก จนกระทั่งปักเองได้โดยไม่ต้องอาศัยคำชี้แจงจากผู้ถ่ายทอด
- ง. ค่านิยมและความเชื่อ หมายถึง ค่านิยมและความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปักที่ผู้รับการถ่ายทอดได้รับจากผู้ถ่ายทอด หรือค่านิยมความเชื่อต่อการถ่ายทอดการปักผ้าและผ้าปักของผู้รับการถ่ายทอดเอง

ขั้นที่ 2 ขั้นเรียนรู้ด้วยตนเอง

เป็นขั้นที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีสถานะที่สามารถฝึก และพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ด้วยการ

ตัดสินใจด้วยตัวเอง แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

- ก. วัสดุและอุปกรณ์ในการปัก หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ที่ผู้ปักหามาเอง ไม่ว่าจะจากการผลิตขึ้นใช้เอง หรือการหามาโดยวิธีอื่น เช่น การแลกเปลี่ยน หรือ ซื้อหา เป็นต้น
- ข. ขั้นตอนวิธีปัก หมายถึง เทคนิควิธีที่ปักได้เองโดยอาศัยการพัฒนาทักษะฝีมือและการสังเกต รับรู้จากบุคคลอื่นหรือสื่ออื่นๆ
- ค. รูปแบบลวดลายปัก หมายถึง รูปแบบต่างๆ ของลวดลายที่ผู้ปักคิดค้นขึ้นเอง หรือลอกเลียนแบบจากบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นๆ
- ง. ค่านิยมและความเชื่อ หมายถึง ทศนคติ ความเชื่อที่ผู้ปักมีต่อการปักผ้าของตนเองและผู้อื่น

ขั้นที่ 3 ขั้นการถ่ายทอดสืบทอด

เป็นขั้นที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีสถานะ เป็นผู้ถ่ายทอดหรือผู้สอนการปักผ้าแก่บุคคลอื่นโดยแบ่งความสำคัญของการถ่ายทอดเป็นส่วนต่างๆ 4 ด้าน ดังนี้

- ก. วัสดุและอุปกรณ์ในการปัก หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ที่ผู้ถ่ายทอดจัดเตรียมมาเพื่อใช้ในการถ่ายทอดการปักผ้า ตั้งแต่ผู้รับการถ่ายทอดเริ่มฝึกปักจนกระทั่งสามารถปักเองได้
- ข. ขั้นตอนวิธีปัก หมายถึง เทคนิควิธีปักผ้าที่ผู้ถ่ายทอดถ่ายทอดหรือสอนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด ตั้งแต่ผู้รับการถ่ายทอดเริ่มฝึกจนกระทั่งสามารถปักเองได้โดยไม่ต้องอาศัยคำชี้แจงจากผู้ถ่ายทอด
- ค. รูปแบบลวดลายปัก หมายถึง รูปแบบต่างๆ ของลวดลายที่ผู้ถ่ายทอดถ่ายทอดให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด ตั้งแต่เริ่มฝึกจนกระทั่งปักเองได้
- ง. ค่านิยมและความเชื่อ หมายถึง ทศนคติ ค่านิยม และ ความเชื่อต่างๆ ที่ผู้ถ่ายทอดมีต่อการถ่ายทอดการปักและผ้าปัก

4.2. การบันทึกสนาม (field notes) (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531) ใช้ในการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตแต่ละครั้ง เป็นการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริง บรรยาย

ถึงสภาพแวดล้อม สถานที่ บุคคล และเหตุการณ์ในการถ่ายทอดการปักผ้า และการรับการถ่ายทอด การปักผ้าตามวัตถุประสงค์การวิจัย

5. กำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร ซึ่งในการวิจัยส่วนที่ใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่ง ตัวอย่างประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม โดยอาศัยเกณฑ์ สถานภาพทางสังคม ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นดังนี้

5.1	กลุ่มวัยเด็ก เด็กหญิงชาวเข่าอายุตั้งแต่ 5-12 ปี	จำนวน	10	คน
5.2	กลุ่มวัยสาว อายุตั้งแต่ 13-20 ปี แต่ยังไม่สมรส	จำนวน	10	คน
5.3	กลุ่มหญิงสมรสแล้วแต่ยังไม่มบุตร	จำนวน	10	คน
5.4	กลุ่มหญิงที่มีสถานภาพเป็นมารดา	จำนวน	10	คน
5.5	กลุ่มหญิงที่มีสถานภาพเป็นย่า ยาย	จำนวน	10	คน
		รวม	50	คน

สาเหตุที่ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มประชากรตามสถานภาพทางสังคมที่กำหนดขึ้น เนื่องจากเกณฑ์นี้สามารถแยกแยะ และแสดงข้อมูลได้ชัดเจน เพราะการถ่ายทอดการปักผ้าของชาวเข่า จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า มีการถ่ายทอดในลักษณะ "มารดาถ่ายทอดสู่บุตร" ดังนั้น การจะใช้เกณฑ์อื่นอาจจะได้ข้อมูลที่ไม่ชัดเจน และยากต่อการวิเคราะห์

6. เส้นทางเข้าหมู่บ้านเพื่อเก็บข้อมูล โดยแบ่งเป็นระยะต่างๆ ดังนี้

ระยะที่ 1 เข้าหมู่บ้านเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียด (ที่ตั้ง สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพดินฟ้าอากาศ แบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันในด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน ความเชื่อทางศาสนา การจัดระเบียบทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ) และสร้างแผนที่เพื่อเป็นเครื่องชี้แจงในการออกปฏิบัติงาน และใช้ในการวางแผน

ระยะที่ 2 นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้หน้าร่อง

ระยะที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

ระยะที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ และการสังเกต โดยใช้เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ และการบันทึกภาคสนาม

7. กำหนดกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาศัยแนวทางการวิเคราะห์จาก นั้นการถ่ายทอดทั้ง 3 ชั้นที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ี้ แต่จะวิเคราะห์ออกมาเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนของ "การเรียนรู้" และส่วนของ "การสอน" กล่าวคือ ชั้นรับการถ่ายทอด และชั้นเรียนรู้ด้วยตัวเอง จะอยู่ในส่วนของการเรียนรู้ สำหรับชั้นถ่ายทอดสืบทอด จะอยู่ในส่วนของการสอน

8. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิทั้งจากการสัมภาษณ์ และจากการบันทึกสนามแล้วจะนำมาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

ก. ขั้นตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบความครบถ้วน ความเพียงพอของข้อมูล ตรวจสอบว่าข้อมูลที่รวบรวมได้ มีความเพียงพอ และเหมาะสมต่อการนำมาวิเคราะห์หรือไม่ ถ้าพบว่ายังไม่ครบจะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ต้องแก้ไขหรือขาดหายไป ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และความแม่นยำของข้อมูล โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับกับผู้ให้ข่าวสำคัญ (key informant) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข่าวสำคัญ ว่าจะต้องเป็นสตรีชาวเขาที่มีประสบการณ์และความรอบรู้เกี่ยวกับการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า และสามารถสื่อสารกับผู้วิจัยได้ดี โดยที่ผู้วิจัยได้เลือก นางไหนดาว แซ่จ้าว เป็นผู้ให้ข่าวสาวสำคัญ

ข. ขั้นการจัดระเบียบข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แยกตามวัตถุประสงค์ การวิจัย และกรอบการวิจัยที่กำหนดขึ้น

ค. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดขึ้นโดยนำเสนอในรูปแบบ ตาราง แสดงผลเป็นค่าความถี่และร้อยละอภิปรายในรูปแบบความเรียง

9. การเรียบเรียงรายงาน โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนรายงานผลการวิจัยตามระเบียบการเขียนวิทยานิพนธ์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย